

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**для написання курсових, бакалаврських та магістерських робіт
студентами історичного факультету**

Харків 2005

Методичні рекомендації для написання курсових, бакалаврських та магістерських робіт студентами історичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

Укладач: Бердута М.З., Петровський В.В.

Харків, 2005, 12 с. укр. мовою.

Науковий редактор – проф. Калініченко В.В.

Рекомендовано
кафедрою історії України
історичного ф-ту ХНУ
ім. В.Н. Каразіна
Протокол № 6 від 17.11.2005

Методичні вказівки для написання курсових, бакалаврських та магістерських робіт студентами історичного факультету передбачають поради щодо вибору теми наукової роботи студента, подаються зразки титульного листа роботи, основні правила бібліографічного описання джерел та літератури, оформлення науково-довідкового апарату.

Історія – це збагачений тисячоліттям досвід людства, а без його знання неможливо зрозуміти сучасне, передбачити і успішно будувати майбутнє. Підготовка висококваліфікованих фахівців-істориків потребує поглибленого засвоєння й знання складної, підчас трагічної, водночас славної, героїчної історії України. На вивченні правдивої історії мусить формуватися патріотична свідомість громадян України.

На сучасному етапі державного відродження, перегляду і переоцінок багатьох проблем історії України, необхідне всебічне і поглиблене вивчення історії своєї Батьківщини, виважені підходи до оцінок історичних подій і окремих діячів.

Вибір теми

Важливим елементом підготовки наукової роботи є вибір теми. Від правильного вибору багато в чому залежить темп виконання і успіх роботи. Студенту надається право самостійно обирати тему наукової роботи на кафедрі, а також запропонувати на розгляд кафедри і власну тему, але при цьому слід враховувати актуальність дослідження, ступінь опрацювання вченими даної теми, наявність відповідної джерельної бази (законодавчих актів, документів, матеріалів преси тощо).

Вважається, що легше виконувати вузькі теми, наприклад: "Військове мистецтво запорізьких козаків", "Розвиток освіти на Харківщині у II половині XIX ст." тощо. Однак слід мати на увазі, що чим вужче тема, тим більше фахових знань треба мати для її розробки. Більш широкі теми – "Виникнення козацтва і утворення Запорізької Січі"; "Розвиток культури у II половині XIX ст." тощо, потребують поглиблених знань епохи, соціально-економічного, політичного і культурного становища в Україні.

При виборі теми наукової роботи необхідно враховувати власні знання та бажання нею займатися. З усіх питань написання роботи студенту допоможуть постійні консультації з науковим керівником роботи.

Складання бібліографії та визначення плану

Починати опрацювання теми слід із бібліографічного пошуку, знайомства з каталогом в бібліотеці, довідниками, енциклопедичними виданнями, а потім і з ґрунтовними працями істориків по обраній темі. Це надасть можливість увійти в курс справи, виявити наявність літератури та джерел з теми.

Наступним етапом стане робота з опублікованими джерелами та визначення структури та плану роботи. Від правильної структури значною мірою залежить успіх написання роботи. Структура наукової роботи визначається характером її змісту і формулюється в плані роботи. Обов'язковими її складовими повинні бути: вступ, два-три розділи, висновки і список літератури.

У вступі необхідно обґрунтувати наукову і суспільно-політичну актуальність теми, дати історіографічний огляд літератури та джерел, визначити мету роботи й хронологічні та регіональні рамки. Слід пам'ятати, що вступ пишеться після написання основного тексту.

У розділах викладається основний зміст роботи згідно з визначеним планом. У кінці кожного розділу необхідно робити висновки. Для того, щоб зробити власні висновки, слід враховувати суперечності, які виявились у опрацьованій Вами літературі, і, спираючись на джерела, рецензії, спробувати вирішити питання. Тільки співставлення джерел дають більш менш зрозумілу картину того чи іншого історичного явища.

Оптимальний обсяг курсової роботи 35-40 сторінок, із них: вступ – 7-8 стор., два розділи по 13-15 сторінок і висновки 2-3 стор. Список використаної літератури повинен мати не менше 25-30 найменувань.

Робота з джерелами та літературою

Після складання студентом бібліографії на окремих листочках (картках) слід приступати до вивчення спеціальної літератури та джерел з теми. Попередній аналіз та систематизація матеріалу починаються вже під

час їх збирання. Для того, щоб систематизація та використання під час написання тексту були зручними, виписки з джерел та літератури слід робити на окремих аркушах, позначивши автора, назву праці, де і коли видана, сторінку, тобто робити повний опис використаної літератури чи джерела. Наприклад: "Олена Опанович. Розповіді про запорізьких козаків. – К., 1991. – С. 333"; Гійом Левассер де Боплан. Опис України. – К., 1990. – С. 74-75.

Збирати матеріал треба ширше, не обмежуючись визначеними темою хронологічними та тематичними рамками. Це необхідно для розуміння як попередніх, так і подальших подій.

Конспектується, як правило, найбільш важлива, спеціальна література та джерела. Конспект – це короткий виклад матеріалу та цитат. При цитуванні дореволюційної (1917 р.) літератури пам'ятайте про сучасні правила орфографії. Особливу увагу слід приділяти новій літературі, яка вийшла останнім часом. В літературі слід шукати не остаточну істину чи найбільш вірну картину проблеми, а бачити тенденцію в процесі дослідження теми.

Оформлення списку літератури

Необхідною умовою при написанні наукової роботи є укладання списку літератури. До списку літератури включаються не тільки ті роботи, на які є посилання у тексті, а й інші, які використані студентом у процесі написання роботи, незалежно від того, є на них посилання у тексті чи немає.

У списку літератури спочатку розміщуються джерела (опубліковані документи) в хронологічній послідовності, а потім література в алфавітній послідовності та у відповідності до діючого стандарту.

ОСНОВНІ ПРАВИЛА ОПИСУ ДРУКОВАНИХ ПРАЦЬ ТА АРХІВНИХ МАТЕРІАЛІВ

Загальні правила

1. Ініціали пишуться після прізвища автора.
2. Опис роблять мовою оригіналу.
3. В бібліографічному списку вказівки на том, частину, випуск, номер, а також рік видання даються арабськими цифрами.
4. Роботи одного, двох та трьох авторів описуються під прізвищами авторів, а чотирьох і більше авторів – під назвою книги.
5. Опис книги роблять за титульним аркушем.
6. Під назвою описуються збірники статей, матеріали конференцій, словники, довідниками тощо.

Приклади опису книг з одним, двома і трьома авторами

Рибалка І.К. Історія України. Частина 2. Від початку ХІХ ст. до лютого 1917. – Х.: Основа, 1977. – 479 с.

Боєчко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан. – К.: Основа, 1994. – 168 с.

Опис книг під назвою

Історія України. Нове бачення. У 2 т. / О.І. Гуржій, Я.Д. Ісаєвич, М.Ф. Котляр та ін. Під ред. В.А. Смолія. – К., Україна, 1995. – Т. 1. – 350 с.; Т. II / В.Ф. Верстюк, О.В. Гарань, В.М. Даниленко та ін. – 1996. – 494 с.

Опис багатотомних видань

Полонська-Василенко Н.Д. Історія України: у 2 т. – 2-е вид. – К.: Либідь, 1993. – Т. 1. До середини ХVІІ ст. – 588 с.; Т. 2. Від середини ХVІІ ст. до 1923. – 606 с.

Опис дисертацій і авторефератів

Солошенко О.М. Зміни чисельності та складу населення лівобережної України в другій половині ХІХ ст. Дис. канд. істор. наук – Харків, 1997. – 197 с. (або автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. істор. наук. – Х., 1997. – 21 с.).

Опис неопублікованих архівних матеріалів

Опис неопублікованих архівних документів і матеріалів дається таким чином: вказується назва архіву, номер архівного фонду, номер опису, номер одиниці зберігання (справи), номер аркуша.

Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДАК України). – Ф. 749. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 21.

Державний архів Харківської області (ДАХО). – Ф. 3. – Оп. 4. – Спр. 14.

Оформлення бібліографічних посилань

1. У посиланні на книгу обов'язкові такі елементи: відомості про авторство, назва книги, місце видання, рік видання, порядковий номер тому чи частини, сторінка, на якій знаходиться цитата.
2. У посиланні на статтю: відомості про авторство, назва статті, відомості про видання, де надрукована стаття, сторінка, на якій розміщена цитата. Наприклад: Бердута М.З., Солошенко О.М. Православна сім'я в звичаях та обрядах слобожан. / Віра і розум. - № 4. – 2003. – С. 337-340.

Перелік основних поточних бібліографічних видань

1. Видання Російської книжкової палати

1. Книжная летопись (виходить щотижнево з 1907 р.).
2. Летопись журнальных статей (виходить щотижнево з 1926 р.).
3. Летопись газетных статей (виходить два рази на місяць з 1936 р.).
4. летопись рецензий (виходить щоквартально з 1935 р.).
5. Летопись авторефератов диссертаций (виходить щомісячно).

II. Видання книжкової палати України

1. Літопис книг (виходить раз на місяць з 1924 р.).
2. Літопис журнальних статей (виходить раз на місяць з 1936 р.).
3. літопис газетних статей (виходить з 1937 р.).
4. літопис рецензій (виходить щомісячно з 1936 р.).

**Поточні бібліографічні показники нової вітчизняної
та іноземної літератури**

1. Новая советская литература по общественным наукам. История. Археология. Этнография: Библиогр. указ. / ИНИОН АН СССР. – М., 1947-1992 гг.
2. Новая литература по социальным и гуманитарным наукам. История. Археология. Этнография: Библиогр. указ. / ИНИОН РАН. – М., 1993.

**Вимоги до написання та оформлення кваліфікаційної
роботи бакалавра**

Бакалаврська робота є обов'язковим елементом навчальної програми. Бажано, щоб під час роботи студент мав на увазі можливість подальшого її розроблення та перетворення в магістерську роботу.

Бакалаврська робота, як правило, складається зі вступу, двох-трьох розділів, висновків, списку літератури та джерел, можливі додатки.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначаються хронологічні рамки, дається історіографічний огляд літератури та джерел, мета роботи.

У розділах викладаються основні питання теми, автор повинен в кожному розділі робити власні висновки, враховувати суперечності, що є в літературі з даного питання, спираючись на джерела.

При написанні роботи слід дотримуватись правил її оформлення. Робота повинна мати чітку структуру.

Вступ

- актуальність;
- хронологічні рамки дослідження;
- огляд літератури та джерел;
- мета дослідження;
- структура роботи.

Розділ I. Назва розділу

Розділ II. Назва розділу

Висновки

Список літератури та джерел

Список скорочень

Додатки

Резюме іноземною мовою на 0,5 сторінки.

Обсяг бакалаврської роботи – 40-60 стор. комп'ютерного набору, через 1,5 інтервали 14 шрифтом, посилання – 10 шрифтом.

Робота повинна бути написана українською, або, як виняток, російською мовою.

Список літератури та джерел складається в алфавітній послідовності спочатку джерела, а потім, через інтервал, розміщати літературу.

Кількість літератури та джерел визначається потребою розкриття теми, але не менше 60 найменувань.

У розділах роботи посилання повинні бути посторінкові, в кінці тексту, нумерація посилань окрема на кожній сторінці. В тексті можна виділяти жирним чорним шрифтом, курсивом, підкреслюванням і розрядкою.

Наукова робота бакалавра в чистовому варіанті здається на кафедру не пізніше, ніж за місяць до захисту.

Нумерацію сторінок починати з другої сторінки, враховуючи, що титульний лист – це стор. 1.

Сторінки визначати зверху у правому куті.

В тексті поля з лівого боку повинні бути 3 см., зверху і знизу – 2 см., справа – 1 см.

**Положення про підготовку магістрів та вимоги до написання
та оформлення магістерської роботи**

Магістр – це освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти, що передбачає здобуття особою повної вищої освіти з відповідної спеціальності на базі освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст" (повна вища освіта), а також вищої освіти, здобутої до запровадження в Україні ступневості вищої освіти.

Особа, яка здобула освітньо-кваліфікаційний рівень "магістр" (надалі – магістр), повинна володіти поглибленими спеціальними знаннями, уміннями інноваційного характеру, навичками науково-дослідної (творчої), науково-педагогічної та організаційної діяльності, а також набути певний досвід їх застосування та продукування нових знань для розв'язання проблемних професійних завдань у відповідній сфері діяльності.

Підготовка магістрів у системі вищої освіти спрямована на створення умов для творчого розвитку обдарованої особистості і підготовку фахівців для науково-дослідної (творчої), науково-педагогічної та організаторської діяльності.

Підготовка магістрів здійснюється у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, при наявності ліцензії на право провадження освітньої діяльності за IV рівнем акредитації з відповідної спеціальності.

Особи, які навчаються у магістратурі, є студентами. На них поширюються права та обов'язки, що визначені чинним законодавством України для студентів відповідної форми навчання.

Студенту, який виконав усі вимоги навчального плану підготовки магістра і захистив дипломну роботу, рішенням державної екзаменаційної комісії присвоюється відповідно до обраної спеціальності кваліфікація та видається державний документ про здобутий освітньо-кваліфікаційний рівень "магістр" і повну вищу освіту.

Магістерська робота, як правило, складається із вступу, двох-трьох розділів, висновків, списку літератури та джерел, можливі додатки.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначаються хронологічні рамки, методи та методологія дослідження, наукова новизна, практичне значення, мета і завдання дослідження, структура роботи.

У розділах викладаються основні питання теми. Перший розділ роботи повинен називатися: "Історіографічна та джерельна база роботи".

Другий, а при необхідності і третій розділи присвячені розкриттю питань теми.

Після розділів зробити висновки, а потім подавати список джерел та літератури, додатки, анотацію, зміст роботи.

Обсяг магістерської роботи – 70-90 стор. комп'ютерного набору через 1,5 інтервали, 14 шрифтом.

Робота має бути написана українською, або, як виключення, російською мовою.

Список літератури та джерел подається в алфавітній послідовності, спочатку джерела, а потім, через інтервал – література.

Кількість літератури та джерел має бути близько 80 найменувань.

В розділах роботи посилання повинні бути на сторінці в підряднику, або в кінці тексту. В тексті можна виділяти жирним чорним шрифтом, курсивом, підкреслюванням і розрядкою.

Наукова робота магістра в чистовому варіанті здається на кафедру не пізніше, ніж за місяць до захисту.

Нумерацію роботи починати з другої сторінки, враховуючи, що титульний лист – це стор. 1.

Сторінки визначати зверху у правому куті.

У тексті поля з лівого боку повинні бути 3 см, зверху і знизу – 2 см, праворуч – 1 см.

Магістерська робота обов'язково має бути переплетена.

*Зразок титульного листа курсової
бакалаврської та магістерської
роботи*

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. В.Н. Каразіна

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Скиданова Антоніна Вікторівна

**РОЗВИТОК ЗАКЛАДІВ СТАЦІОНАРНОЇ ТОРГІВЛІ ХАРКОВА
(II пол. XVIII – перша пол. XIX ст.)**

Бакалаврська (магістерська) робота
студентки 5 курсу
денної (заочної) форми навчання

Науковий керівник
к.і.н., доцент
БЕРДУТА М.З.

Харків - 2005

Бердута Михайло Захарович
Петровський Володимир Володимирович

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для написання курсових, бакалаврських та магістерських робіт
студентами історичного факультету

Відповідальний випусковий:
Калініченко Володимир Вікторович

Підписано до друку
Тираж 100 прим.

Формат 60x84/16. Ум. – друк. арк. Обл. вид. арк.

310077, Харків-77, площа Свободи 4, Харківський національний університет ім.
В.Н. Каразіна, Видавничий центр.

